

РЕЦЕНЗІЇ

Віталій Опришко

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
(м. Київ, Україна)
deanlaw1840@gmail.com

ВАГОМИЙ КРОК НА ШЛЯХУ ФОРМУВАННЯ
НАУКОВОЇ ТЕОРІЇ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ*

Світ побачила монографія Л. Макаренко “Правова культура: теоретико-методологічні основи дослідження”, присвячена одній із найбільш актуальних і водночас недостатньо розроблених проблем юридичної науки в Україні – проблемі правової культури.

Незважаючи на велику кількість праць із цієї проблеми як у нашій країні, так і за її межами, відчувається відсутність цілісного уявлення про правову культуру як явище і наукову категорію. У багатоманітних визначеннях поняття правової культури втрачається її єдине сприйняття, а з ним і тих проблем, які мають вирішуватися у царині права і держави. Нашому суспільству вкрай не вистачає суспільного миру, збереження якого, за словами С. Котляревського, є найважливішою функцією права. Цю свою функцію право може виконати лише у правовій державі, якою визначена Україна в Основному Законі.

Як цілком слушно стверджує авторка, тільки забезпечуючи поступальний рух суспільства, розвиваючись у руслі правової культури, право (“культурне” право) сприяє прогресивному розвитку людської особистості й здатне виконати свою найважливішу функцію. Тому вирішення проблеми правової культури є головним для реалізації ідеї побудови в Україні правової держави.

Актуальність значення правової культури ще посилюється в умовах, коли змінюються соціальні цінності, умови діяльності та норми поведінки людей, що вимагає дієвого правового упорядкування суспільного життя. Вирішення цього завдання можливе за умови підвищення ролі та значення правової культури громадян, фахівців-юристів і суспільства загалом, посилення впливу правових цінностей на правове регулювання суспільних відносин. Однак зараз існує безліч проблем у формуванні

* Рецензія на монографію: Л. Макаренко, *Правова культура: теоретико-методологічні основи дослідження: монографія* (Парламентське видавництво 2019).

правової культури: правова безграмотність населення, складний процес правотворчості, протиріччя нормативно-правових актів, а також нерозвинута правова ідеологія держави і, як наслідок, правовий нігілізм поряд із нехтуванням, а то й нищенням моральних засад суспільства.

Вирішення усіх цих проблем можливе за умови комплексного підходу на основі наукової теорії правової культури. Але в науці досі не сформоване загальне поняття правової культури, існує кілька сотень його визначень, що перешкоджає створенню наукової теорії правової культури.

Суспільство спостерігає тривалий науковий пошук відповіді на запитання: “Що таке правова культура, які головні чинники її впливу на людину та суспільство, у чому полягає практичне значення правової культури?”

Як зазначає Л. Макаренко, така ситуація виникла через відсутність єдиного розуміння понять “культура” і “право” і значну кількість різних підходів до пізнання правової культури. Це обумовлює вирішення основних для юридичної науки методологічних проблем. Розробку методології пізнання правової культури авторка визначила як головне завдання своєї наукової праці.

Ознайомлення зі змістом рецензованої монографії, її структурою вказує на те, що Л. Макаренко цілком впоралася із поставленим завданням. Дослідження відзначається істотною науковою новизною і фундаментальним характером.

У монографії використовуються пов’язані з поняттям “правова культура” наукові терміни, зокрема: “культура”, “право”, “праворозуміння”, “суб’єкт права”, “правові цінності”, “правосвідомість” і багато інших, які розглядалися з огляду на їхні потреби для з’ясування змісту досліджуваного поняття і без яких він не може бути визначений. При цьому відносно кожного з них висловлюються авторські позиції, і, що дуже важливо, з погляду методології їх розуміння.

Дуже цікавими є авторське бачення зв’язку категорій правосуб’єктності та правової культури, поняття “правокультурність” як характеристики правової культури окремої людини, співвідношення понять “суб’єкт права” та “суб’єкт правової культури”, класифікація правової культури на такі основні її види, як цивілізаційна, національна та інституційна правова культура, авторські визначення понять “правова культура” і “національна правова культура”.

Рецензовану монографію можна віднести до фундаментальних досліджень, у якому основний акцент зроблено на методологічних проблемах вивчення такого суспільного явища, як правова культура. Видається, що

Віталій Опришко

авторці вдалося порушити принципові питання методології пізнання цього явища і запропонувати досить обґрунтовані відповіді на них.

Водночас дослідження не обмежується абстрактними положеннями суто методологічного характеру чи розробкою положень загальної теорії правової культури. Позитивною є спроба авторки використати теоретико-методологічні положення для розробки методології формування в Україні національної правової культури, тобто спрямувати отримані результати у прикладне русло, що тільки підвищує наукову й особливо практичну цінність цієї праці.

Через винятково складний фундаментальний характер монографії, можливо, вона виявиться не досить легкою для сприйняття, адже у ній авторка використала велику кількість джерел для обґрунтування своїх позицій. Книга заслуговує на уважне ознайомлення з нею кожного, хто цікавиться правовою проблематикою.

Рецензована праця, без сумніву, стане вагомим науковим внеском у вітчизняну юридичну науку, а також у вироблення науково обґрунтованих юридичних доктрин і концепцій правової політики щодо формування правової культури, необхідної для подолання тих “хвороб”, якими уражена держава і національна правова система. На моє переконання, книга Л. Макаренко “Правова культура: теоретико-методологічні основи дослідження” буде корисною як науковцям, так і політикам, державним службовцям, аспірантам, студентам, усім, хто цікавиться правовим життям суспільства.

Макаренко Л. О. Правова культура: теоретико-методологічні основи дослідження : монографія. Київ : Парлам. вид-во, 2019. 576 с. Бібліогр.: с. 519-573.

У монографії розглядаються теоретико-методологічні основи дослідження правової культури як соціального явища. Характеризується стан дослідження проблеми в юридичній науці, визначаються методологічні підходи до формування наукового поняття “правова культура”, пропонується авторське визначення. Аналізуються змістовні складники правової культури, визначаються її види, формулюється поняття “національна правова культура”. Висвітлено особливості розвитку правової культури в Україні, негативні фактори, що впливають на її розвиток, проблеми формування національної правової культури в Україні.

Монографія розрахована на науковців, політиків, державних службовців, викладачів, студентів юридичних вищих навчальних закладів і факультетів, юристів-практиків та всіх, хто цікавиться проблемою правової культури.